

УДК 614.2:355.415.6(477)

В.О. Жаховський¹, В.Г. Лівінський¹, М.В. Кудренко², Г.О. Слабкий³, І.П. Мельник⁴, В.П. Ясінський⁵

Місце та роль Воєнно-медичної доктрини України у формуванні сучасної системи військової охорони здоров'я

¹Українська військово-медична академія, м. Київ

²ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м. Київ

³ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

⁴Військово-медичний клінічний центр Центрального регіону, м. Вінниця

⁵Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, м. Львів

Мета роботи – дослідження місця Воєнно-медичної доктрини України в системі нормативно-правових актів військової охорони здоров'я та керівних документів військової медицини, її ролі у формуванні в державі сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців.

Матеріали та методи. Об'єкт дослідження – система охорони здоров'я військовослужбовців. Предмет дослідження – Воєнно-медична доктрина України. Методи дослідження: бібліографічний, аналітичний, системного підходу.

Результати. Опрацювання перспективних шляхів реформування вітчизняної охорони здоров'я, вирішення питання побудови сучасної системи медичного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань супроводжується пошуком нових організаційних форм раціонального й ефективного використання військових і цивільних медичних ресурсів, їх науковим обґрунтуванням та розробкою нової нормативної бази їх діяльності.

Висновки. Воєнно-медична доктрина України та Державна цільова програма розбудови військової охорони здоров'я України, що має бути розроблена з урахуванням положень Доктрини, дозволять створити необхідну структуру та комплект сил і засобів військово-медичних служб, покращити їх матеріально-технічне оснащення та слугуватимуть основою формування медичної складової високої боєготовності та боєдатності військ, а в особливий період дозволять створити єдиний медичний простір в інтересах медичного забезпечення всіх Сил оборони.

Ключові слова: охорона здоров'я, медична служба, медичне забезпечення, Воєнно-медична доктрина України, єдиний медичний простір.

Вступ

Порядок організації та діяльності вітчизняної системи охорони здоров'я визначений Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [1]. Цим законом встановлені правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюються суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості. Водночас у зазначеному законі відсутній розділ щодо охорони здоров'я військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань.

Стаття 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» містить загальні положення щодо права військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу, проте не розкриває механізму та порядку його забезпечення [2]. Підвищені вимоги до стану здоров'я військовослужбовців, обумовлені особливостями проходження військової служби, що містять серйозні ризики і загрози для нього, потребують уваги держави до

нормативно-правового врегулювання механізму його забезпечення. Водночас питання охорони здоров'я військовослужбовців до останнього часу регулювалися виключно відомчими нормативно-правовими актами ЗС України та інших військових формувань.

Відсутність єдиного державного нормативного акту щодо побудови системи охорони здоров'я військовослужбовців, зокрема й на особливий період, призвела до того, що під час численних безсистемних організаційних заходів, які проводилися за роки незалежності, була скорочена частина військово-медичних закладів та порушена організаційна структура військово-медичних підрозділів, що в свою чергу призвело до зниження, а нерідко й до втрати ними спроможностей щодо виконання завдань за призначенням. До погіршення стану медичного забезпечення військ призвели також зменшення фінансування медичної служби, несвоєчасне поновлення медичного обладнання і техніки та відтік кваліфікованого медичного персоналу.

Антитерористична операція (АТО) на Сході України, яка супроводжувалася великою кількістю людських жертв, особливо в 2014–2015 роках, стала реальним випробуванням для військової медицини та виявила ряд серйозних проблем у стані медичного забезпечення військ.

Перший серйозний аналіз цих проблем на державному рівні було проведено робочою групою

Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, яка в серпні 2014 року вивчала стан медичного забезпечення в зоні АТО, а одним із висновків, зроблених нею, була рекомендація щодо термінового розроблення Воєнно-медичної доктрини України [3].

Приблизно у цей же час, незалежно від діяльності робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, фахівцями Військово-медичного департаменту Міністерства оборони України та Української військово-медичної академії за участю керівників медичних служб військових формувань України було опрацьовано проект Воєнно-медичної доктрини України, який був розглянутий і схвалений в Національному інституті стратегічних досліджень України, на засіданні Президії Національної академії медичних наук України та направлений для розгляду в Адміністрацію Президента України.

Як результат, рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року "Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки" (підпункт "ї" пункту 1), введеним в дію Указом Президента України, поставлене завдання Кабінету Міністрів України щодо розроблення та затвердження Воєнно-медичної доктрини України [4].

За дорученням Прем'єр-міністра України подальше опрацювання нормативно-правового акту проводилося в Міністерстві оборони України.

Розроблений проект Воєнно-медичної доктрини України неодноразово розглядався та був схвалений в рамках круглого столу "Роль і місце військової медицини в єдиному медичному просторі України щодо реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я" в Національній академії державного управління при Президентові України (12.12.2014), на науково-практичній конференції "Досвід організації медичного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань у ході антитерористичної операції" в Українській військово-медичній академії, що проводилася Військово-медичним департаментом Міністерства оборони України за участі Голови і членів комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, представників Адміністрації Президента України, Міністерства охорони здоров'я України та волонтерських організацій (18.12.2014) [5], на слуханнях у Комітеті Верховної Ради України з питань охорони здоров'я (24.12.2014) та на парламентських слуханнях у Верховній Раді України (20.05.2015) [6].

Крім того, опрацьований проект Воєнно-медичної доктрини України отримав позитивну експертну оцінку іноземного радника з військово-медичних питань Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Необхідність опрацювання та затвердження в державі воєнно-медичної доктрини широко обговорювалася науковцями, волонтерами, журналістами та просто зацікавленими громадянами. Авторами цієї статті також було опубліковано ряд матеріалів, в яких розглядалися проблеми медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення під час антитерористичної операції та "гібридної війни", а також

причини, що призвели до їх виникнення [7, 8]. Одним із основних шляхів їх вирішення авторами пропонувалося розроблення Воєнно-медичної доктрини України та затвердження її указом Президента України. Також досліджувалися історичні аспекти розроблення документа, пропонувалися методологічні підходи до структури і змісту нормативно-правового акта та порядку його реалізації. Розроблення Воєнно-медичної доктрини України також передбачено Стратегічним оборонним бюлетенем України, що затверджений указом Президента України [9].

31 жовтня 2018 року, після численних розглядів, обговорень та погоджень, Воєнно-медична доктрина України, яку військові медики та медична спільнота України очікували більше чотирьох років, була затверджена Урядом [10].

Мета роботи полягає в дослідженні місця Воєнно-медичної доктрини України в системі нормативно-правових актів військової охорони здоров'я та керівних документів військової медицини, а також її ролі у формуванні в державі сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців.

Об'єкт дослідження: система охорони здоров'я військовослужбовців.

Предмет дослідження: Воєнно-медична доктрина України.

Методи досліджень: бібліографічний, аналітичний, системного підходу.

Матеріали досліджень: нормативно-правові акти з питань національної безпеки держави та охорони здоров'я в Україні, публікації у відкритих наукових джерелах.

Результати дослідження та їх обговорення

Затверджена Кабінетом Міністрів України Воєнно-медична доктрина України стала першим нормативним актом держави, який заклав основи побудови сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців всіх складових Сил оборони, визначив стратегію та основні напрями розвитку медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань, зокрема під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій, а також дав поштовх для подальшого її розвитку.

Це політичний загальнодержавний документ, який крім всіх складових Сил оборони охоплює інші центральні органи виконавчої влади, промислові потужності, освітній та науковий потенціал держави для побудови системи охорони здоров'я військовослужбовців.

Воєнно-медична доктрина України враховує положення Конституції України, вітчизняного законодавства з питань охорони здоров'я, національної безпеки і оборони держави, а також Воєнної доктрини України. Водночас вона є основою для напрацювання нормативно-правових актів нижчого рівня, зокрема й відомчих, з питань охорони здоров'я військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань і медичного забезпечення військ під час їх застосування, а також програмних документів щодо розвитку військової охорони

здоров'я. Місце Воєнно-медичної доктрини України в системі законодавчих і нормативно-правових актів держави з питань військової охорони здоров'я показано на рисунку.

Звертаючись безпосередньо до змісту документа необхідно зазначити, що Воєнно-медична доктрина України – це сукупність поглядів, науково обґрунтованих принципів, єдиних організаційних вимог щодо організації медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань [10].

Воєнно-медична доктрина України визначає мету, принципи, організаційні засади системи охорони здоров'я військовослужбовців, повноваження та відповідальність за її реалізацію, фінансове та ресурсне забезпечення, наукове супроводження військової охорони здоров'я, вирішення проблем військової медицини, а головне –

відповідальність держави та органів виконавчої влади за розвиток системи охорони здоров'я військовослужбовців і забезпечення її спроможностей у воєнний час, що на думку авторів ставить її на один рівень з доктринальними документами з питань безпеки і оборони держави.

Метою Воєнно-медичної доктрини України є збереження життя і здоров'я військовослужбовців через досягнення максимальної ефективності їх медичного забезпечення шляхом об'єднання спроможностей та зусиль медичних служб ЗС України, інших військових формувань і системи охорони здоров'я цивільного населення, а також завчасної підготовки системи охорони здоров'я держави до надання медичної допомоги військовослужбовцям під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій [10].

Рис. Структура нормативно-правової бази медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань

Реалізуючи положення Конституції України, яка стверджує що життя кожної людини є найвищою цінністю, Воєнно-медична доктрина України запроваджує такі принципи в системі медичного забезпечення військ, які раніше пропонувалися авторами, а саме [8, 10]:

єдині організаційні засади діяльності медичних служб незалежно від відомчого підпорядкування;

єдине розуміння причин зниження (втрати) боєздатності військовослужбовців та шляхів її підвищення (збереження);

єдині погляди на профілактику, діагностику, надання медичної та психологічної допомоги, евакуацію,

лікування, медичну та психологічну реабілітацію поранених (уражених, хворих), профілактику бойового стресу (превентивну реабілітацію);

організація медичного забезпечення та надання медичної допомоги відповідно до стандартів медичної допомоги (медичних стандартів), клінічних протоколів та військово-медичних стандартів;

формування необхідного резерву, ешелонування та постійна готовність сил і засобів медичних служб, а також системи охорони здоров'я цивільного населення для медичного забезпечення військ;

профілактична спрямованість діяльності медичних служб та єдині підходи під час проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів;

територіальний принцип медичного забезпечення та інтеграція системи медичного забезпечення військ в єдиний медичний простір України.

Вищенаведені принципи є загальними та обов'язковими для медичних служб всіх складових Сил оборони. Їх застосування та виконання забезпечує єдині підходи до медичного забезпечення військ та надання медичної допомоги пораненим (хворим) військово-службовцям та служить основою для формування єдиного медичного простору в особливий період.

У Воєнно-медичній доктрині України вперше визначено, що медичне забезпечення військовослужбовців під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій має проводитися в обсягах, що максимально відповідають основним вимогам мирного часу [10]. Така вимога застосовується в доктринальних документах з питань медичного забезпечення збройних сил держав-членів НАТО та інших передових держав світу. Зазначене положення виставляє високі вимоги перед медичними службами щодо надання пораненим (ураженим) медичної допомоги, починаючи від поля бою, з дотриманням стандартів медичної допомоги (медичних стандартів) і клінічних протоколів на засадах доказової медицини, а також сучасних досягнень медичної науки.

Слід також зазначити, що у Воєнно-медичній доктрині України знайшли свій подальший розвиток положення щодо інтеграції систем військової та цивільної охорони здоров'я на засадах єдиного медичного простору, які були започатковані у Воєнній доктрині України [11] та Стратегічному оборонному бюлетені України [9]. Як результат, у Воєнно-медичній доктрині України вперше серед інших нормативно-правових актів держави наведено визначення єдиного медичного простору.

Єдиний медичний простір – система організації надання медичної допомоги, яка об'єднує всі медичні ресурси держави спільним управлінням і визначеними механізмами фінансування та забезпечує доступність, якість і ефективність усіх видів медичної допомоги всім громадянам України, у тому числі і військовослужбовцям [10]. Питання формування єдиного медичного простору набуває особливої актуальності в особливий період, тобто під час захисту Батьківщини, коли сил і засобів медичної служби виявляється недостатньо для надання медичної допомоги стрімко зростаючій кількості поранених, травмованих та уражених.

Інтеграція системи медичного забезпечення військ в єдиний медичний простір України передбачає функціональне поєднання сил і засобів медичних служб та системи охорони здоров'я цивільного населення з метою максимальної реалізації їхніх спроможностей щодо ефективного медичного забезпечення військ із збереженням організаційної самостійності [10]. Водночас загальні положення, принципи і вимоги щодо організації медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань розробляються та застосовуються на підставі єдиного законодавства з питань охорони здоров'я, стандартів медичної допомоги (медичних стандартів) і

клінічних протоколів, військово-медичних стандартів, з урахуванням вимог Організації Об'єднаних Націй та положень Женевських конвенцій про захист жертв війни, а також Принципів і політики медичного забезпечення НАТО.

Воєнно-медична доктрина України стала першим нормативно-правовим актом держави, яким визначаються вимоги та завдання щодо ресурсного забезпечення медичних служб ЗС України та інших військових формувань, зокрема забезпечення спеціальним і санітарним транспортом, медичною апаратурою та технікою, а також медичним персоналом.

Доктрина визначає, що для потреб медичних служб та цивільної охорони здоров'я держава забезпечує виробництво і постачання за замовленнями ЗС України та інших військових формувань необхідного переліку і кількості вітчизняного медичного обладнання, майна та техніки, лікарських і профілактичних засобів, створення та утримання стратегічного запасу відповідно до затвердженої номенклатури. Медичні служби комплектуються сучасними медичними виробами подвійного використання з можливістю застосування в стаціонарних і польових умовах, переважно на модульній основі, що забезпечує їх автономність та мобільність, а їх оснащення (переоснащення) здійснюється програмно-цільовим методом [10].

Воєнно-медична доктрина України сприятиме вирішенню проблеми підготовки цивільних лікарів в питаннях медичного забезпечення військ і цивільного населення під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій, зокрема щодо надання медичної допомоги при бойовій патології, шляхом включення відповідних розділів до програм підготовки медичних і фармацевтичних працівників у закладах вищої медичної освіти, а також визначає шляхи наукового розв'язання проблем військової медицини.

Реалізація положень Воєнно-медичної доктрини України забезпечується Кабінетом Міністрів України та органами державної влади відповідно до повноважень, визначених Конституцією України і законами України, а також командуванням ЗС України та іншими військовими формуваннями.

Аналогічні доктринальні документи, як основа військово-медичних стандартів, прийняті та застосовуються у збройних силах багатьох держав світу. Водночас у різних країнах вони відрізняються між собою, що обумовлено відмінностями в їх економічному розвитку, стані збройних сил та розвитку системи охорони здоров'я. Проте під час виконання спільних місій з підтримання миру і безпеки та в інших випадках спільного виконання завдань медичні служби збройних сил держав-членів НАТО використовують єдині документи щодо медичного забезпечення військ, до яких належать Принципи і політика медичного забезпечення НАТО (МС 326/4), Спільна доктрина НАТО щодо медичного забезпечення (АJP-4.10(B)), Доктрина з планування медичного забезпечення військ (сил) НАТО (AJmedP-1) та Спільна об'єднана доктрина з медичної евакуації (STANAG 2546) тощо. Співставлення цих документів щодо їх рівня, змісту та застосування наведено в таблиці.

Рівень документів	Україна	Спільні документи НАТО	Власні документи держав-членів НАТО
Політичний, загальнодержавний щодо побудови охорони здоров'я військовослужбовців	Воєнно-медична доктрина України	-	Національні доктринальні (законодавчі документи) щодо охорони здоров'я військовослужбовців (за потреби)
Міждержавні (спільні документи щодо медичного забезпечення військ)	Принципи і політика медичного забезпечення Сил оборони	Принципи і політика медичного забезпечення військ НАТО (МС 326/4)	
	Доктрина медичного забезпечення Сил оборони	Спільна доктрина НАТО з медичного забезпечення (AJP-4.10(B))	
	-	Стандарти з різних елементів медичного забезпечення військ	
Власні доктринальні документи з медичного забезпечення національних збройних сил (військових формувань України)	Доктрина медичного забезпечення ЗС України		Національні доктрини медичного забезпечення збройних сил (Спільна медична доктрина Великобританії (JDP 4-03))
Керівні документи з медичного забезпечення національних збройних сил (військових формувань України в різних умовах)	Настанова з медичного забезпечення ЗС країни на особливий період, Керівництво з медичного забезпечення ЗС країни у мирний час		Керівні документи з медичного забезпечення національних збройних сил в різних умовах
Керівні документи з окремих питань медичного забезпечення національних збройних сил (військових формувань України в різних умовах)	Настанови (керівництва) з різних елементів медичного забезпечення ЗС країни (Керівництво з медичної евакуації в ЗС України)	Стандарти (STANAGs) щодо окремих питань медичного забезпечення НАТО (Доктрина з планування медичного забезпечення військ (сил) НАТО (AJmedP-1), Спільна об'єднана доктрина з медичної евакуації (STANAG 2546))	Керівні документи (стандарти) з окремих питань медичного забезпечення національних збройних сил

Стратегічним оборонним бюлетенем України визначене завдання щодо впровадження до 2020 року міжнародних стандартів, принципів та політики медичного забезпечення військ НАТО шляхом врахування їхніх вимог у національних нормативно-правових актах з питань охорони здоров'я військовослужбовців, формування необхідної структури та кількості сил і засобів медичних служб в усіх складових Сил оборони та організації медичного забезпечення військ [9].

На виконання зазначеного завдання в Міністерстві оборони України опрацьовано проект Принципів і політики медичного забезпечення Сил оборони (далі – Принципи і політика), який нині перебуває на розгляді в Координаційному центрі з питань організації діяльності медичних служб Сил оборони та органів і закладів охорони здоров'я, що створений при Кабінеті Міністрів України [12].

Принципи і політика – це сукупність принципів, положень та єдиних організаційних вимог, які на відміну

від Воєнно-медичної доктрини України визначають саме порядок медичного забезпечення військ (сил) і мають на меті досягнення максимальної ефективності діяльності медичних служб всіх складових Сил оборони в мирний час та під час виконання завдань з оборони держави. Вони відображають систему поглядів, керівні принципи, положення та вимоги щодо організації медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань і не деталізують окремі його складові та клінічні аспекти військової медицини. Порядок медичного забезпечення складових Сил оборони, організаційні та клінічні аспекти надання медичної допомоги і лікування військовослужбовців визначаються керівними документами нижчого рівня та військово-медичними стандартами.

Також відповідно до завдань, визначених Стратегічним оборонним бюлетенем України, у Міністерстві оборони України розробляється у відповідності із Спільною доктриною НАТО з медичного

забезпечення (АJP 4.10 (В) Доктрина медичного забезпечення Сил оборони. Цей документ має стати основоположним для організаційної побудови медичних служб ЗС України та інших військових формувань, а також організації медичного забезпечення військ під час їх застосування. Його проектом передбачається, що військові формування України (складові Сил оборони) матимуть власні медичні служби, які функціонально поєднані для виконання завдань за призначенням в рамках єдиного медичного простору між собою та з системою охорони здоров'я цивільного населення.

Керівні документи з питань медичного забезпечення нижчого рівня, зокрема відомчі керівні документи, які визначають порядок медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань, розробляються відповідно до законодавства з питань охорони здоров'я та Воєнно-медичної доктрини України з урахуванням вимог Організації Об'єднаних Націй, положень Женевських конвенцій про захист жертв війни, доктринальних документів НАТО щодо медичного забезпечення, а також військово-медичних стандартів.

У ЗС України запровадження стандартизації за всіма напрямками діяльності військ, зокрема й щодо їх медичного забезпечення, визначене наказом Генерального штабу Збройних Сил України [13], яким затверджено Систему оперативних стандартів Збройних Сил України (Систему документів з питань управління, застосування, підготовки та забезпечення) (далі – Система оперативних стандартів). Відповідно до Системи оперативних стандартів за напрямом медичного забезпечення передбачено опрацювання, введення в дію та використання таких керівних документів: Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України, Керівництво з медичного забезпечення ЗС України у мирний час, Настанова з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період, а також ряд інших керівних документів за окремими, більш вузькими, напрямками діяльності.

Доктрину медичного забезпечення Збройних Сил України вперше було введено в дію наказом Генерального штабу Збройних Сил України у 2014 році [14]. У 2017 році, з урахуванням вимог Воєнної доктрини України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, Державної програми розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року та Програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 року, вона була доопрацьована та затверджена новим наказом Генерального штабу Збройних Сил України [15].

Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України відображає систему поглядів, керівні принципи, положення та вимоги щодо організації медичного забезпечення ЗС України. В Доктрині визначено, що медичне забезпечення є окремим видом забезпечення ЗС України, який являє собою систему заходів щодо збереження та зміцнення здоров'я особового складу, запобігання виникненню і розповсюдженню хвороб, надання медичної допомоги військовослужбовцям, лікування і відновлення їх працездатності та боєздатності після поранень, захворювань і травм.

Положення зазначеної Доктрини поширюються на медичне забезпечення ЗС України у мирний і воєнний час та в будь-яких умовах їх діяльності. Вона призначена для керівного складу та органів управління медичної служби, керівництва ЗС України і командирів усіх рівнів, виходячи з їхніх обов'язків щодо збереження життя та здоров'я військовослужбовців та є основою для розроблення керівних документів з окремих питань медичного забезпечення ЗС України.

Керівництво з медичного забезпечення Збройних Сил України на мирний час затверджене та введено в дію наказом Генерального штабу Збройних Сил України [16]. Його положення роз'яснюють та розкривають вимоги Військових статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів з питань охорони здоров'я особового складу з метою єдиного їх розуміння, визначають порядок та особливості медичного забезпечення військ в умовах їх повсякденної діяльності, а також зміст і організацію роботи закладів охорони здоров'я та медичних підрозділів військових частин ЗС України, функціональні обов'язки посадових осіб медичної служби тощо.

На цей час, з урахуванням досвіду медичного забезпечення військ в АТО на Сході України та операції Об'єднаних сил, вимог керівних документів НАТО щодо медичного забезпечення, а також відповідно до сучасних поглядів на форми і способи застосування військ (сил) в операціях (бойових діях), у Головному військово-медичному управлінні опрацьовано та затверджено наказом Генерального штабу Збройних Сил України Настанову з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період [17]. Зазначена Настанова визначає порядок організації медичного забезпечення в залежності від варіантів та умов застосування військ, завдання медичної служби, порядок планування та проведення лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних і проти-епідемічних заходів, медичного постачання (медичної логістики) та медичного захисту військ.

Таким чином, прийняття Урядом Воєнно-медичної доктрини України дало поштовх для опрацювання низки нормативних актів нижчого рівня, зокрема міжвідомчих та відомчих керівних документів з питань медичного забезпечення військ, а також стало підставою для формування в особливий період єдиного медичного простору в інтересах Сил оборони.

Водночас затверджена Урядом Воєнно-медична доктрина України не вирішує автоматично та водночас усіх проблем військової охорони здоров'я. Вона має стати підставою для розроблення Державної цільової програми розбудови військової охорони здоров'я України (далі – Державна цільова програма), яка має об'єднати зусилля науки, освіти, охорони здоров'я, економіки і промисловості України для вирішення існуючих проблем та побудови сучасної ефективної системи військової охорони здоров'я.

Державна цільова програма, на необхідності опрацювання якої наголошувалося авторами в попередніх публікаціях, має включати перелік конкретних заходів, відповідальних виконавців, терміни виконання та джерела фінансування, а основними її розділами мають стати [8, 18]:

1. Законодавче та нормативно-правове врегулювання організації надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню у мирний та воєнний час (розробка законів та інших нормативно-правових актів, що врегульовують спільне використання можливостей військової медицини та системи цивільної охорони здоров'я, формування єдиного державного замовлення на забезпечення медичним майном, ліками, персоналом тощо).

2. Побудова системи медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань на воєнний час згідно з стандартами НАТО з відповідною організаційною структурою їхніх медичних служб, чіткою системою управління та необхідним комплектом сил і засобів.

3. Опрацювання із залученням відповідних центральних органів виконавчої влади, науково-дослідних установ і промисловості України медико-технічних вимог до медичних виробів подвійного використання (придатних для роботи в стаціонарних та польових умовах), сучасного комплектно-табельного оснащення, санітарних броньованих транспортних засобів переднього краю і засобів медичної та аеромедичної евакуації, їх конструкторська розробка, замовлення і виготовлення для ЗС України та інших військових формувань.

Окремої уваги потребує питання визначення номенклатури лікарських засобів, що призначені для застосування виключно в бойових умовах (радіопротектори, антидоти, вакцини тощо), їх виробництво вітчизняною промисловістю та забезпечення ними військ.

4. Розроблення сучасних рухомих лікувально-діагностичних комплексів, медико-технічного і санітарно-технічного оснащення на модульній основі та забезпечення ними військово-медичних підрозділів та військових мобільних госпіталів.

5. Визначення обсягів та порядку підготовки медичного персоналу різних освітніх рівнів для медичних служб ЗС України, інших військових формувань, системи цивільної охорони здоров'я та інші напрями реалізації Воєнно-медичної доктрини України.

Необхідність опрацювання Державної цільової програми з огляду на триваючу операцію об'єднаних сил, подальшу трансформацію ЗС України з метою набуття стандартів і спроможностей збройних сил держав-членів НАТО, стає все більш актуальною. За умов опрацювання, прийняття та поетапного виконання такої програми Воєнно-медична доктрина України, як основа медичної складової національної безпеки держави, дозволить запровадити єдині підходи до організації надання

медичної допомоги військовослужбовцям, їх лікування та реабілітації, стане основою для впорядкування відомчих керівних документів ЗС України та інших військових формувань з питань медичного забезпечення військ, сприятиме поліпшенню матеріально-технічного оснащення військово-медичних служб, створить передумови для подальшого розвитку системи військової охорони здоров'я та формування єдиного медичного простору держави у воєнний час.

Таким чином, затвердження Урядом Воєнно-медичної доктрини України у структурі та змісті, запропонованих авторами на початку розроблення нормативно-правового акту та відображених в їхніх попередніх публікаціях, засвідчило правильність вибраних підходів до вирішення загальнодержавної проблеми побудови сучасної системи військової охорони здоров'я [18].

Висновки

1. Воєнно-медична доктрина України визначила засади побудови сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців всіх складових Сил оборони, сформувала стратегію та основні напрями розвитку медичного забезпечення військ під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій, а також дала поштовх для подальшого її розвитку.

2. Воєнно-медична доктрина України є комплексним документом, який враховує положення законодавства з питань охорони здоров'я, національної безпеки і оборони держави, Воєнної доктрини України, та є підставою для розробки нормативно-правових актів нижчого рівня з питань охорони здоров'я військовослужбовців і медичного забезпечення військ під час їх застосування.

3. Воєнно-медична доктрина України слугуватиме основою формування медичної складової високої боєготовності та боєздатності військ, дасть можливість створити необхідну структуру та комплект сил і засобів військово-медичних служб, покращити їх матеріально-технічне оснащення, створити єдиний медичний простір та підвищити роль військової медицини в суспільстві.

4. Реалізація положень Воєнно-медичної доктрини України дозволить створити ефективну систему медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань, забезпечити військовослужбовців своєчасною та якісною медичною допомогою і, як результат, гарантувати їм збереження життя та зміцнення здоров'я.

Література

1. Закон України від 19.11.1992 року № 2801-ХІІ “Основи законодавства України про охорону здоров’я”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.
2. Закон України від 20.12.1991 року № 2012-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст. 190.
3. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров’я від 4.09.2014 року № 04-26/4-38 “Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції”. Діловодство ВМД МО України (справа 3, том 4, стор. 297-298).
4. Указ Президента України від 14 листопада 2014 року № 880/2014 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року “Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки”.
5. Матеріали науково-практичної конференції в Українській військово-медичній академії 18.12.2014 року “Досвід організації медичного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань у ході антитерористичної операції”.
6. Постанова Верховної Ради України від 25 листопада 2015 року № 827-VIII “Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Про військово-медичну доктрину України”.
7. Жаховський В.О. Воєнно-медична доктрина України як інструмент формування єдиного медичного простору / В.О. Жаховський, В.Г. Лівінський // Україна. Здоров’я нації. – 2015. – Вип. № 3 (Спецвипуск) – С. 36-39.
8. Білий В.Я. Місце та роль Воєнно-медичної доктрини України у формуванні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення у воєнний час / В.Я. Білий, В.О. Жаховський, В.Г. Лівінський // Наука і оборона (науково-теоретичний та науково-практичний журнал МОУ) – 2015. – № 1. – С. 9-14.
9. Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року “Про стратегічний оборонний бюлетень України”.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 року № 910 “Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України”.
11. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України”.
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 року № 412 “Про утворення Координаційного центру з питань організації діяльності медичних служб сил оборони та органів і закладів охорони здоров’я”.
13. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 22.10.2012 року № 220 “Про затвердження Системи оперативних стандартів Збройних Сил України (Системи документів з питань управління, застосування, підготовки та забезпечення).
14. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 4.09.2014 року № 221 “Про затвердження Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України”.
15. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 20.12.2017 року № 445 “Про затвердження Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України”.
16. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 26.12.2013 року № 317 “Про затвердження Керівництва з медичного забезпечення Збройних сил України у мирний час”.
17. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11.02.2019 року № 60 “Про затвердження Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період”.
18. Жаховський В.О., Лівінський В.Г. Єдиний медичний простір та військова медицина : монографія / Київ : «Видавництво Людмила», 2018. – 336 с. ISBN 978-617-7638-00-0.

Дата надходження рукопису до редакції: 09.11.2018 р.

Место и роль Военно-медицинской доктрины Украины в формировании современной системы военного здравоохранения

*В.А. Жаховский¹, В.Г. Ливинский¹, Н.В. Кудренко²,
Г.А. Слабкий³, И.П. Мельник⁴, В.П. Ясинский⁵*

¹Украинская военно-медицинская академия, г. Киев

²ГУ “Украинский институт стратегических исследований МЗ Украины”, г. Киев

³ГВУЗ “Ужгородский национальный университет”, г. Ужгород

⁴Военно-медицинский клинический центр Центрального региона, г. Винница

⁵Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, г. Львов

Цель – исследование места Военно-медицинской доктрины Украины среди нормативно-правовых актов военного здравоохранения и руководящих документов военно-медицинской службы, ее роли в формировании в государстве современной системы охраны здоровья военнослужащих.

Материалы и методы. Объект исследования – система охраны здоровья военнослужащих. Предмет исследования – Военно-медицинская доктрина Украины. Методы исследования: библиографический, аналитический, системного подхода.

Результаты. Разработка перспективных путей реформирования отечественного здравоохранения, решение вопроса построения современной системы медицинского обеспечения Вооруженных Сил Украины и других военных формирований сопровождается поиском новых организационных форм рационального и эффективного использования военных и гражданских медицинских ресурсов, их научным обоснованием и разработкой новой нормативной базы их деятельности.

Выводы. Военно-медицинская доктрина Украины и Государственная целевая программа развития военного здравоохранения Украины, которая должна быть разработана с учетом положений Доктрины, позволят создать необходимую структуру, комплект сил и средств военно-медицинских служб, улучшить их материально-техническую оснащенность, послужат основой формирования медицинской составляющей высокой боеготовности и боеспособности войск, а в особый период позволят создать единое медицинское пространство в интересах медицинского обеспечения всех Сил обороны.

Ключевые слова: здравоохранение, медицинская служба, медицинское обеспечение, Военно-медицинская доктрина Украины, единое медицинское пространство.

Place and role of Military Medical Doctrine of Ukraine in the formation of a modern system of military health care

*V.O. Zhakhovsky¹, V.G. Livinsky¹, M.V. Kudrenko²,
G.O. Slabkiy³, I.P. Melnyk⁴, V.P. Yasinskiy⁵*

¹Ukrainian military medical academy, Kyiv, Ukraine

²PE “Ukrainian Institute of Strategic Researches MHC of Ukraine”, Kyiv, Ukraine

³SU “Uzhhorod National University”, Uzhhorod, Ukraine

⁴Military Clinical Medical Center Central region, Vinnitsa, Ukraine

⁵Lviv State University of Internal Affairs of the MIA of Ukraine, Lviv, Ukraine

Purpose – the study of the place of the Military Medical Doctrine of Ukraine in the system of normative legal acts of military health care and the guidelines for military medicine, its role in the formation of a modern system of health care for servicemen in the state.

Materials and methods. The object of the research is the system of health care of servicemen. Subject of research – Military medical doctrine of Ukraine. Research methods: bibliographic, analytical, systematic approach.

Results. The development of promising ways of reforming domestic healthcare, the solution of the issue of building a modern system of medical support of the Armed Forces of Ukraine and other military formations is accompanied by the search for new organizational forms of rational and effective use of military and civilian medical resources, their scientific substantiation and the development of a new normative basis for their activities.

Conclusions. The Military Medical Doctrine of Ukraine and the State Target Program for the Development of Military Health in Ukraine, which should be developed in the light of its provisions, will allow to create the necessary structure and a set of forces and means of military medical services, improve their material and technical equipment and serve as the basis for formation a medical component of high combat readiness and combat readiness of troops, and in a special period will allow the creation of a single medical space in the interests of the medical care of all the Defense Forces.

Key words: health care, medical service, medical support, Military medical doctrine of Ukraine, the only medical space.

Відомості про авторів

Жаховський Віктор Олександрович – к.н.держ.упр., доц., провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу організації медичного забезпечення Науково-дослідного інституту проблем військової медицини Української військово-медичної академії; вул. Московська 45/1, м. Київ, 01015, Україна.

Лівінський Володимир Григорович – к.мед.н., науковий співробітник науково-дослідного відділу організації медичного забезпечення Науково-дослідного інституту проблем військової медицини Української військово-медичної академії; вул. Московська 45/1, м. Київ, 01015, Україна.

Кудренко Микола Васильович – заступник директора з організаційно-методичної та адміністративної роботи ДУ “Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров’я України”; пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.

Слабкий Геннадій Олексійович – д.мед.н., проф., завідувач кафедри громадського здоров’я факультету післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ДВНЗ “Ужгородський національний університет”; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна.

Мельник Ігор Петрович – к.мед.н., заступник начальника Військово-медичного клінічного центру Центрального регіону з медичної частини, полковник медичної служби; вул. Свердлова, 185, м. Вінниця, 21000, Україна.

Ясінський В’ячеслав Петрович – старший викладач факультету психології Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України; вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна.